

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajovsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 16. julija 1856.

Poduk zastran žrebcev za pleme.

Razglas c. k. deželnega poglavarstva. (Konec.)

Po žrebcih z napačno postavljenimi nogami erbajo skorej vselej žrebeta to napako in so zavoljo tega za dosti manjšo rabo. Žrebci s takimi napakami se ne smejo nikakor za pleme rabiti.

Treba je tedaj gledati, da niso noge ne vèn ne noter obrnjene; konji, kateri, kakor se pravi, da po perstih hodijo, in konji, kateri imajo zlo vèn obrnjene kopita, imajo večidel tudi povežne kopita in razodevajo napačno stavo nog. Ravno tako je preozka stava sprednjih nog vselej znamenje tesnih in ozkih pers in takim žrebcom se ne smé dajati pravica za spušanje. Manj je ležeče na tem, če ima žrebec prednje noge pod se postavljene, pa se vé, da ne preveč. Če žrebec v sprednjih kolenih spognjen stoji, je to znamenje, da je bil že mlad preveč vpregan; če zraven tega nima žrebec še kake druge napake, se smé še za pleme rabiti.

Več je pa na tem ležeče, kako se deli v skoknem členu ali, kakor ljudje pravijo, v zadnjem kolenu sklepajo. Žrebci s sabljicastimi nogami, to je takimi, pri katerih so pišala zadnjih nog prevec naprej kakor zlo izkrivljena sablja postavljene, ali pa taki, pri katerih pišala preveč navpik stojé, zarodé žrebeta, ktere so zavoljo slabosti v skoknem členu mnogim boleznim podveržene. Žrebci s takimi napakami niso za pleme.

Enako je tudi gledati, kako je bincelj postavljen, ker konji s predolgim binceljom, ki je povežno postavljen, radi skozi stopajo in včasih kakor medved tavajo. To so napake, ktere žrebeta poerbajo, in ceno kónj zlo zmanjšujejo.

Tudi na kopita se mora gledati, in žrebci, kateri imajo plošate kopita, pošvedrane ali sicer neredno ustvarjene kopita, se ne smejo za pleme rabiti, ker žrebeta potem zavoljo pogostnih kopitnih bolezin zgoodej nehajo za rabo biti.

Da se tù imenovane napake spoznajo, je treba gledati, kako žrebec hodi in da si živinozdravnik, kateri žrebce za pleme namenjene ogleduje, jih prepeljevati dá in natanko gleda, kako hodijo in se gibljejo. Posebno je tù gledati, ali se zadnji del enako s prednjim giblje, in ali je gibanje nog redovno in enakomerno. Tudi je gledati, ali se konj kreše in z zadnjimi nogami v sprednje bije, ker te napake iz napačno postavljenih nog izvirajo. Ko živinozdravnik na hojo kónj gleda, bo tudi priložnost imel kakošno drugo bolezen zapaziti.

Žrebec za pleme naj je dobro rejen in krepek; medli, zlo izdelani žrebci z vdertim križem in kravjim trebuhom niso za pleme; tudi taki žrebci razodevajo malo moči, katerim se le senó in trava poklada in imajo za tega voljo velik vamp, bolj resasto dlako, vélo kožo z mastjó zalito.

Pred vsem je treba, da žrebec za pleme namenjen je zdrav. Zastran tega ni samo na to gledati, ali ima kake unajne ali notrajne bolezni, temuč živinozdravnik mora posebno na tako imenovane poerbljive in nalezljive bolezni paziti.

K poerbljivim se štejejo: tišavka, slepota, upornost in naduha. Mehurji na nogah, kakor tudi bolezni kostí, kakor krak (štihpajn), morske kostí na nogah so tudi bolezni, zavoljo katerih se mladi žrebci ne smejo spušati, če jih niso le po kakem unanjem poškodovanji dobili.

Kar nalezljive bolezni zadeva, je posebno gledati: na smerkelj, červivost in garje (grinte ali lišaje). Z žrebci, kateri imajo take bolezni, je koj po postavah ravnati.

Noben žrebec, kateri ima ktero, kakoršno koli smoliko, ne more, dokler ni ozdravljen, pravice za spušanje dobiti. Posebna dolžnost živinozdravnikov je, da nobenega žrebca, kateri ima ktero ravno imenovanih bolezin, za spušanje pripravnega ne poterdijo. Zlasti se morajo spolovila žrebceve natanko pregledati zavoljo francozov, in noben žrebec se ne smé spušati, ktereга spolovila so zatele ali na katerih se mehurčiki ali tvorčiki najdejo; takim žrebcom naj se za vselej pravica za spušanje vzame, in če jih njih gospodarji nočejo dati rezati, se jim mora posebno znamenje vžgati, da se poznajo.

Gospodarske skušnje.

(Živ plot iz belega ternja, ki se tudi glog ali medvedova hruška, po nemško „Weissdorn“ imenuje) je po mnogih in gotovih skušnjah okoli sadnih vertov tudi zatega voljo posebnega priporočila vredn, ker ne samo le tiste bele metulje, katerih gosence so sadnemu drevju tako silno škodljive, temuč tudi več družih škodljivih metuljev in njih gosence na-se vabi, da se preselijo iz sadnega drevja in se uselijo na glog, kateri tako varuje sadje požrešnega merčesa. V 2. vezku nemškega časnika „za sadjorejo“ se tedaj na vso moč priporoča gospodarjem, naj blizo sadnih drevés zasadijo gloga, ker na nizkem tem germovji se lahko brez lestvic oberajo gosence in pokončajo in sadne drevesa ostanejo obvarovane. Glog in tiči so tedaj naj bolji pomočniki pridnim gospodarjem zoper škodljive gosence.

Zdravilske stvari.

(Če se je človek opekel), pomaga na take opečine pokladati mjiline ali žajfine pene. Tudi pri živini, ki se je v ognji ali apnici opekla, pomagajo te pene. Čeravno mjilo (žajfa) ni ravno nič novega zoper opeklíne, vendar dr. Mank v Višavi na Marskem ne more prehvaliti teh pén.

Življenje vodnih muh.

V 50. listu je gosp. Janežič popisal mušice v Ložu na Notrajskem in pozneje je tudi poslal v Ljubljano na ogled polno škatljico tistih mušic, ktere so bile za rumeno-pasaste vodne muhe ali enodnevnice spoznane (*Ephemera gemmata*); vélike so takrat že pošle, jih tedaj ni mogel več dobiti in poslati.

Na vprašanje: Kako se plodí ta živalica, in koliko časa živí? povémo naj poprej, da mušice te spadajo v versto tistih mergolincov (Insekten), kateri se izvalé iz jajčic in se potem še po trikrat čudno premené; prvič se namreč iz jajceta izleže červ ali gosenca; ta

se spremeni v mešiček ali bubo, in iz bube ali mešička vstane metulj, muha ali žižek, ki pa le toliko časa živi, da zopet novo zalego nanese, kar pri enih celo kratek čas terpi, pri nekterih dalje. Mergolinci spadajo v več verst; vodne mušice se štejejo v versto tistih, ki imajo prezorne mrežaste habice ali perutnice (Netzflügler). Že Hacquet, marljivi naš naravoslovec, je pisal od te prečudne živalice v Ložu, in tisto, kar bivši učitelj ljubljanskih ljudskih šol — gosp. Fr. Huber v hvale vrednih natoroznanskih bukvah „Handbuch der Naturgeschichte für die reifere Jugend“, Salzburg 1837 na strani 162. od enodnevnice pravi: „da na Koroškem ob potoku Latz se jih nahaja toliko, da jih kmetje večkrat po 20 voz na leto na polje zvozi“ („in Kärnthen werden sie am Bache Latz so häufig getroffen, dass die Bauersleute oft zu 20 Karren von ihnen im Jahre als Dünger auf die Felder verführen können“), bi utegnili berž ko ne zapopadati krajnske enodnevnice iz Loža, ker to je že stara navada, da Krajsko velja za Koroško.

Po vsem tem pa čujmo sedaj, kaj gosp. prof. Konšek v ljubljanskem nemškem časniku, kamor je gosp. Janžičev popis iz „Novic“ prestavil, zanimivega o vodnih muhah piše, rekoč:

„Naj imenitnejše pri tej živalici je pač to, da nič kaj pravega gobčika nima, čeravno se je že rastla v popolnoma muho. Stvarnik je tem živalim tako kratko življenje določil, da tistih par ur, dokler po zraku rojijo, res ne potrebujejo gobca za kaj jesti; ure njih življenja jim tako hitro tekó, da s samim tem imajo dosti opraviti, da za svoj zarodkerb. Ko so te živali muhe postale, živé večidel le en dan ali celo le malo ur; nektre plemena še solnca ne vidijo: prerodivši se zvečer v muhe, poginejo ponoči, da drugo jutro solnce že seje na njih mertve truplica. Dokler živé, mergolijo v eno mer v zraku gori in doli, in zmiraj navpik. One spuščajo po 800 svojih jajčic v majhnih kepcah v vodo. Je tako cilj in konec njih življenja dosežen, one in oni, kakor da bi prav gosto sneg šel, cepajo v vodo, nad katero so se malo pred še le vzdignile. Na milijone jih plava sedaj mertvih po vodi, požrešnim šukam, okúnom, postervam in drugim ribam v žertje. Pa kaj premorejo ribe, naj so še take požrešnice, proti neštevilni množini te živali! Mertvinci obvisijo na germovji ob bregovih; kup za kupom se jih dela in kmali gnjiti začno, — od tod tudi nemško ime „Ufer-aas“, „brežka mertvina“; — pametni gospodarji jih spravljajo na polje, ker mušičjak ta je dober gnoj“.

„Že v starodavnih časih so bile te mušice znane; Aristotel, Plini in Aelian so jih poznali in zavoljo kratkega njih življenja so jih zvali „Ephemeron“, „Hemerobius“, „Diaria“ — po našem enodnevnice“.

Kolikor kraje pa je življenje te živali v podobi muhe, toliko dalje je, dokler je červ; živé namreč v červiči podobi po 2 in 3 leta. Jajčika, ki jih je ona spustila v vodo, padejo počasi na tla in ondi se izvalé iz njih čisto drobni červiči s šesterimi nožicami. Tu na dnu bistrih vodá sedaj živé dihajoči skozi ušesa kakor ribe, si napravljajo po kaluži različne poti in se redé od drobnih vodnih živalic, ktere jim po vertincu, ki ga v vodi po gibanji svojih ušes napravljajo, skozi kalužne kanale dohajajo v njih žrelce. V tem pa, ko one pojedajo mnogoteri vodni merčes, so one same pojedina mrenam, karpom in drugim ribam. — Ščasoma se iz podobe červa premené v podobo mešička ali nimfe, kterim se kmali pozná, da bojo dobile perutice. Ko se je približal čas, da bojo iz mešičkov izferfrale mušice, plavajo verh vode. Sedaj počí mešiček na herbtu, in pred ko mi roko slečemo iz rokavov, se zleví muha in oprostí život, perutnice, noge in zadnji konec mešička, ki ostane v vodi. Posebno čudno pa je, da nektre plemena vodnih muh berž po poslednjem levenji leté na kak kraj, kamor se usedejo, se s krempljici zasačijo in še enkrat levé, perutno mrenico narobe obrnivši, kakor mi včasih obrnemo rokavico“.

„Le v vodah, ki počasi tekó in so na dnu kalužane, se nahaja obilo teh mušic. Rade so v spodnji Donavi in vseh rekah, ki se iztekajo v černo morje. Vendar tudi v drugih vodah se nahajajo; Savina pri Celji teče hitro in nikjer ni na dnu kalužna, vendar sem jih 14. avgusta 1853. leta vse černo vidil in sicer tistih, ki se imenujejo repata enodnevnica (langgeschwänzte Eintagsfliege, palingenia longicauda). Ne pred ne pozneje jih nisem vidil toliko“.

Za popotnico naši šolski mladini ob šolskih praznikih.

Blizo so jesenski šolski prazniki. Vémo, da naši mladenci radi zapusté soparico in prah šumečih mest in da vesellega serca hité pod prijazno lipo svojega doma. Lahke so mladenca noge, lahka mu sapa, veselo mu serce; če tudi po Vodnikovi „ni žvenka ne cvenka, se vendar ne boji nič, ker živi brez plenka o petji ko tič“. Veselo petje pospešuje mu potovanje čez planine in doline.

Ves svet je lep, povsod zamoremo mnogo zanimivega viditi in mnogo hasnovitega se učiti, tedaj ni samo prijetno, tudi dobro je, po svetu se ozreti; prva vendarle naj bode vsakemu mila njegova domovina.

Tma zakriva prihodnost mladenčevo; kamo ga bode osoda peljala, kdo vé? Vémo pa, da Slovenec deleč pride. Oddaljeni od drage hiše očetove, da bi premalo čisljane domovine prehitro ne pozabili, je treba, da jo prav poznamo. Čeravno je slovenska zemlja majhna, najdeš vendar v nji mnogo mnogo zanimivega, česar zastonj deleč po širokem svetu išeš. Redko kje je Stvarnik tolikanj mičnega, imenitnega pa tudi velikanskega zedinil, kakor na Slovenskem, hodi že na to ali uno stran iskaje znamenitosti na planem ali na visokih gorah, na prijaznih jezerih ali pod zemljo v oserčji narave. Veliko je že najdenega, mnogo zakladov je že odprtih po verlem prizadevanji iskrenih domorodcov pa tudi marljivih ptujcov, — vendar še je marsikaj odkriti, še je marsikaj nabirati, naj spada v naravoslovje, v zgodovino, narodoslovje in običaje domače; še marsikaka národna pesmica, marsikaka národna prislovica čaka na Kolomba, ki jo ima najti in priobčiti občinstvu. Kakor nalašč, se mi zdí, so za svoj narod vsi uneti Levičnik in drugi s svojimi potopisi vabili mladino, naj potuje, kakor oni, po domovini in si nabira v torbico svojo kar koli najde znamenitega, da se čedalje bolj spoznava domovina naša in da vémo, kaj imamo. Ako „Cicero pro domu sua“ sklenem te verstice z vabilom, naj noben popotnik zanemari gorenske strani na Krajskem, naj mi nihče tega ne zameri — obljubim mu, da se kesal ne bo *). — c.

*) Ko je letos škof v Briksnu umerl, so „Novice“ opomnile, da so škofje iz Briksna v Tirolih posestniki Blejskega grada. V kratkem, ker bi morebiti koga mikalo vediti, povém, da so vladarji Nemčije nekđaj podarili grajsino in posestva njene škofom v Briksnu. Priča so nam sledeči spisi: I. noverrint omnes nostri fideles . . . qualiter nos pro remedio animae . . . per interventum venerabilis Sabiniensis Episcopi Albovini quoddam nostri juris Praedium quod dicitur Veldes situm in Pago Creina nominato in comitatu Watilonis eidem Venerabili Episc. Albovino . . . suis Successoribus in proprium jus tradidimus cum omnibus suis pertinentiis etc. Signum Henrici (II.) Regis invictissimi etc. Data III. Idus Aprilis a. MIII. — II. . . . Hainricus divina ordinante providentia Rex . . . Castellum Veldes vocatum, regalesque mansos XXX in pago Creina in Comitatu Udalrici sitos: videlicet inter duos fluvios majoris et minoris Sovva per hanc nostram paginam potenti manu concedimus Adalberoni Episc. s. Ecc. Sabionensis Data XI. Kal. Junii MXI. — Ti okrajšano prepisani in drugi rokopisi enacega zapopadka se nahajajo v arhivu Blejskega grada in tudi v „Beiträge zur Geschichte der bishöflichen Kirche Säben und Bräsen in Tirol“ von Sinnacher II. Band. Sinnacher III. C. I. Heft. ima tudi pismo od leta 1120. 31. oktobra, po kterem je bil v Bohinu neki samostan ustanovljen. Pis.